

UNIVERSITATEA CREȘTINĂ "DIMITRIE CANTEMIR"

FACULTATEA DE DREPT CLUJ-NAPOCA

DREPTUL DE PROPRIETATE INTELECTUALĂ

Note de curs

Lector univ. dr. Jucan Coduța

DREPTUL DE PROPRIETATE INTELECTUALĂ

Bibliografia cursului:

- Ioan Macovei, „Dreptul proprietății intelectuale”, București, 2006;
Victor Ursa, „Drepturile de autor și protecția lor juridică în România”, Cluj-Napoca, 1999;
Victor Ursa, „Dreptul de inventator în România”, Cluj-Napoca, 2006;
Nicoleta-Rodica Dominte, „Dicționar de dreptul proprietății intelectuale”, București, 2009;
Legea 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe, actualizată (2006);
Legea 64/1991 privind brevetele de invenție, actualizată (MOF 541 din 8 aug. 2007);
Legea 84/1998 privind mărcile și indicațiile geografice, modificată (Legea 66/2010).

Introducere

Dorința oamenilor de a pretinde drepturi de proprietate pare a fi o chestiune ce ține inclusiv de natura umană. Inclusiv dreptul de proprietate intelectuală la un nivel individual este o revendicare ce poate aparține fiecăruia dintre noi, încă de la cele mai mici vârste, la un nivel desigur incipient prin protestele copilului atunci când este imitat de un alt copil sau de un adult.

Dreptul de proprietate intelectuală, definit în literatura de specialitate anglo-saxonă ca „Intellectual Property” se poate afirma ca fiind un drept de proprietate asupra ideilor. Desigur, aceasta este o definiție care nu este consacrată ca atare, modelitățile de definire a acestei ramuri de drept fiind totuși mult mai complexe.

Doctrina internațională din acest domeniu face referire la proprietatea intelectuală ca la „produsele creativității și minții umane protejate prin lege”. Alți autori dezvoltă și apreciază că avem de-a face cu „un drept intangibil, legal recunoscut, de proprietate asupra produselor intelectului anumitor persoane”. Alte definiții, se referă la acest drept ca fiind un drept asupra produselor intelectului uman, care au valoare comercială și primesc protecție legală.

O definiție cât mai completă este cea care stabilește dreptul de proprietate intelectuală ca fiind „ramura de drept cuprinzând ansamblul normelor juridice care reglementează raporturile juridice privind protecția creației intelectuale în domeniul industrial, științific, literar și artistic, precum și semnele distinctive ale activității de comerț”.

Toate aceste definiții, subliniază însă, într-un fel sau altul că acest drept este unul strâns legat de activitatea creatoare, umană.

Ramura de drept a proprietății intelectuale include atât normele juridice privitoare la valorificarea socială a acestei activități creatoare specifice oamenilor, cât și cele care

privesc apărarea cu mijloace juridice a drepturilor patrimoniale și nepatrimoniale ale creatorilor.

Dreptul de proprietate intelectuală implică un aspect de drept subiectiv pozitiv – al titularului la valorificarea dreptului său privitor la creație și un aspect de drept negativ – obligația tuturor terților de a se abține de a atinge în vreun fel dreptul titularului.

Doctrina împarte în mod curent această ramură în trei ramuri principale, care în dreptul anglo-saxon și nu numai, sunt denumite *copyright*, *trademark* și *patent*, denumiri care au fost parțial sau integral preluate și de către dreptul românesc, prin traducere literală sau ca atare, chiar dacă sensurile acestor termeni diferă din punct de vedere juridic în doctrina și legislația românească.

Natura juridică

Discuțiile privind acest aspect, al naturii juridice a drepturilor de proprietate intelectuală, s-au purtat mai ales la nivel doctrinar, existând mai multe opinii diverse, care fundamentează mai multe teorii.

Dintre acestea, poate cea mai neutră, este cea care realizează un compromis, stabilind o dualitate a naturii juridice, având în vedere că avem de-a face atât cu drepturi patrimoniale, cât și cu drepturi personale, nepatrimoniale, la fel de importante și cu o pondere egală în această ramură de drept.

Istoric

Reglementarea juridică a dreptului de proprietate intelectuală prin norme juridice specifice apare cu secole întârziere după recunoașterea drepturilor de proprietate asupra pământului, a diverselor bunuri sau obiecte.

Se consideră în general că există o corelație între reglementarea juridică a drepturilor de proprietate intelectuală și evoluția tehnologică, aceasta din urmă ducând la evoluția în drept. Este posibil ca primul semn al apariției unor astfel de norme juridice să fie legat de inventarea tiparului mobil.

Este posibil a stabili perioada și spațiul Europei Renascentiste ca fiind originea acestor drepturi.

Trebuie totuși a diferenția momentul apariției în funcție de cele trei ramuri tradițional acceptate.

Astfel, în ceea ce privește drepturile de autor (*copyright*) acestea trebuie legate, așa cum spuneam de apariția tiparului. Inventat în extremul Orient antic (China, Japonia, Coreea), tiparul a fost „reinventat” în Europa, când în 1455 Johannes Gutenberg publică pentru prima dată o carte tipărită – „Biblia”.

Lejeritatea multiplicării a făcut necesară impunerea unei protecții împotriva copierii neautorizate, pornind inițial de la un monopol și control statal, care a dus treptat la o liberalizare în paralel cu o reglementare tot mai atentă prin norme juridice.

Patentul sau brevetul de invenție are, foarte probabil, la origine, monopolul regal al diveselor capete încoronate asupra anumitor produse sau afaceri (servicii), în perioada medievală, în întreaga Europă.

Oricum, primul patent cunoscut îi aparține arhitectului Filippo Brunelleschi, căruia Florența îi acordă în anul 1421 un patent pentru un anumit model de corabie. Acest tip de corabie celebrul arhitect l-a folosit pentru transportul marmurei și a pietrei pe râul Arno, material folosit pentru edificarea cupolei catedralei Santa Maria del Fiore, din Florența.

Cam în aceeași perioadă, Veneția începe să acorde patente pentru 10 ani, stabilindu-se ca regulă obligația inventatorului de a arăta cum funcționează și cum este realizabilă invenția pentru a putea fi copiată după expirarea termenului menționat.

Primul act legislativ în sensul protecției acordate unor astfel de drepturi datează din 1623 și este așa numitul Statute of Monopolies, rezultat al conflictului dintre Parlamentul și regalitatea engleză.

Normele care reglementează marca înregistrată (trademark) au apărut ulterior, în Statele Unite ale Americii, unde s-a permis ca orice literă, slogan, motto, design, imagine, simbol, culoare sau combinație a acestora să devină marcă protejată de lege. De altfel, tot SUA a înregistrat ca marcă inclusiv un parfum – situația unor fire pentru brodat impregnate cu acest parfum.

Organisme interne și internaționale

Necesitatea acordării unei protecții eficiente pentru drepturile de proprietate intelectuală a determinat înființarea unor organisme internaționale – Organizația Mondială de Proprietate Intelectuală (WIPO – World Intellectual Property Organization, înființată în 1893, cu sediul la Geneva) și Organizația Mondială a Comerțului (WTO – World Trade Organization, înființată abia în 1995, după ani de negocieri, cu sediul la Geneva).

La nivel național există două organisme principale, care în prezent se încearcă a fi armonizate conform legislației europene: Oficiul de Stat pentru Invenții și Mărci (OSIM) și Oficiul Român pentru Drepturile de Autor (ORDA).

Obiectul protecției

Normele juridice ce reglementează drepturile de proprietate intelectuală au ca obiect al protecției două categorii principale de drepturi:

1. drepturile de proprietate industrială – raportat la creații intelectuale aplicabile în industrie și semne distinctive;
2. drepturile de autor – privesc realizarea și valorificarea operelor literare, științifice și artistice.

Din aceste două categorii rezultă și ramurile principale de drept în acest domeniu, din care, în prezentul curs vom analiza drepturile de autor și drepturile conexe, drepturile de inventator și brevetul de invenție și mărcile înregistrate.

Izvoare de drept

La fel ca orice domeniu de drept, dreptul de proprietate intelectuală, indiferent de ramură, are mai multe categorii de izvoare, care reglementează și asigură protecția juridică.

Izvoarele pot fi împărțite în funcție de mai multe criterii în diverse categorii, însă în prezenta expunere vom avea în vedere trei categorii:

1. izvoarele interne

Principalele izvoare interne sunt Legea 8 din 1996 privind drepturile de autor, Legea 64 din 1991 privind brevetele de invenție împreună cu HG 499 din 18 apr. 2003 cu regulamentul de aplicare a legii și Legea 84 din 1998 privind mărcile și indicațiile geografice cu HG 833 din 19 nov. 1998 pentru aprobarea regulamentulului de aplicare.

Toate aceste norme jurice au fost modificate de la data apariției, astfel că trebuie avute în vedere ultimele variante în vigoare.

De asemenea, anumite prevederi aplicabile în domeniul proprietății intelectuale sunt incluse în alte norme juridice, spre exemplu în Legea 31 din 1990 privind societățile comerciale, Legea 11 din 1991 privind combaterea concurenței neloiale etc.

Din aceeași categorie de izvoare fac parte și normele juridice care reglementează funcționarea Oficiului de Stat pentru Invenții și Mărci, Oficiului Român pentru Drepturi de Autor sau a alor organisme similare, ordine ministeriale, hotărâri de guvern etc.

2. izvoarele internaționale

Acestea sunt tratate sau convenții internaționale, la care țara noastră este și ea parte, prin ratificarea lor, ele devenind obligatorii și aplicabile.

- 1) Convenția de la Paris pentru protecția proprietății industriale – 1884
A fost revizuită periodic, ultima dată în 1979, în anul 2005 având 169 de state-membru. România a aderat la această convenție în 1920, ratificarea având loc în anul 1924. Este un tratat cu o durată nelimitată, având stabilite organe de conducere, atribuții, buget și structură organizatorică proprii.
- 2) Convenția de la Berna pentru protecția operelor literare și artistice – 1886
Ultima modificare datează din 1979, în anul 2005 avea 160 de state-membru. România a aderat la acest tratat în anul 1920, ratificarea în 1927. Similar Convenției de la Paris are structura organizatorică proprie și un buget propriu, provenind din taxele achitate de statele membre.
- 3) Convenția pentru instituirea Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale – 1970

- 4) convenții încheiate în cadrul Uniunii (Convenției) de la Paris
- 5) convenții încheiate în cadrul Uniunii (Convenției) de la Berna

Cele două ultime categorii enunțate includ tratate separate, care sunt parte integrantă sau sunt încheiate în spiritul convențiilor amintite, reglementând în mod punctuale diverse domenii. Cu titlu exemplificativ, deoarece numărul acestor acorduri este semnificativ, menționăm: Actul de la Madrid din 1891 privind înregistrarea și proveniența mărcilor, Actul de la Haga din 1925 privind desenele și modelele industriale, Actul de la Nisa din 1957 privind clasificarea internațională a produselor și serviciilor, Actul de la Lisabona din 1958 privind denumirile de origine etc.

3. directivele Uniunii Europene

Am inclus aceste izvoare de drept într-o categorie separată, deoarece dacă inițial ele reprezentau izvoare internaționale, externe, prin aderarea și includerea României în Uniunea Europeană, în virtutea tratatelor încheiate și a Constituției așa cum a fost modificată în 2003, aceste norme externe devin aplicabile și obligatorii pe plan intern, parte integrantă a dreptului intern.

Există un număr mai mare de astfel de directive, atât în ceea ce privește proprietatea industrială, cât și în domeniul drepturilor de autor și a celor conexe, din care amintim doar, tot cu titlu exemplificativ, câteva dintre ele:

- Directiva Consiliului nr. 89/104/CEE din 21 dec. 1988 privind armonizarea legislațiilor statelor membre asupra mărcilor;
- Directiva Consiliului nr. 97/71/CEE din 13 oct. 1998 privind protecția juridică a desenelor și modelelor industriale;
- Directiva Consiliului nr. 91/250/CEE din 14 mai 1991 privind protecția juridică a programelor pentru calculator;
- Directiva Consiliului nr. 93/98/CEE din 29 oct. 1993 privind armonizarea duratei de protecție a drepturilor de autor și a unor drepturi conexe;
- Directiva Parlamentului European și Consiliului nr. 2001/84/CE din 27 sept. 2001 privind dreptul de suită în beneficiul autorului unei opere de artă originale;
- Directiva Parlamentului European și Consiliului nr. 2003/48/CE din 29 aprilie 2004 privind asigurarea respectării drepturilor de proprietate intelectuală.

Principiile care guvernează drepturile de proprietate intelectuală

Aceste principii fundamentale ale dreptului de proprietate intelectuală sunt consacrate în cadrul convențiilor și tratatelor internaționale la care România este parte semnatară, în mod explicit sau implicit.

Primul dintre principiile la care ne referim este cel care consacră tratamentul național, principiu în conformitate cu care cetățenii ale căror state sunt parte în cadrul Uniunii de la Paris și Uniunii de la Berna în restul statelor membre la cele două tratate se

bucură de aceleași drepturi ca cetățenii acestora (art. 2, respectiv 5 din cele două convenții menționate). Practic, conform acestui principiu cetățenii străini din statele membre sunt asimilați cu cetățenii naționali.

Un alt principiu este cel al dreptului de prioritate, consacrat în art. 4 al Uniunii de la Paris, prin care se stabilește o situație privilegiată pentru persoana ce a efectuat în una din țările Uniunii de la Paris, un prim depozit reglementar, de a depune cereri cu același obiect pentru obținerea protecției în celelalte țări membre.

Art. 4 bis al Convenției de la Paris, stabilește cel de-al treilea principiu, al independenței brevetelor, conform căruia cererile de brevete pentru aceleași invenții depuse în diferite țări membre ale convenției nu depind unele de altele.

Ultimul principiu, din art. 6 al aceluiași tratat, se referă la independența mărcilor și prevede că după înregistrarea într-o țară a Uniunii de la Paris, marca nu mai depinde de marca de origine sau de mărcile înregistrate în alte țări ale Uniunii.

Importanța și situația actuală a drepturilor de proprietate intelectuală

Importanța juridică și mai ales economică a acestui domeniu, atât de recent și de puțin reglementat în legislația noastră internă și încă nu foarte bine sesizată este imensă.

Proprietatea intelectuală în sensul general, în statele cu economie dezvoltată, de tip capitalist occidental, reprezintă practic motorul afacerilor. Dreptul de proprietate intelectuală are toate trăsăturile unor alte forme de proprietate, lipsindu-i desigur substanța materială, însă în rest este un drept care poate fi vândut-cumpărat-închiriat-cedat, pierdut, asigurat etc.

În actualul sistem economic, s-a lărgit foarte mult spectrul beneficiarilor drepturilor de proprietate intelectuală de la oameni de știință, artiști sau ingineri la orice tip de afacere, deoarece pot intra sub protecția juridică orice tip de afaceri, inclusiv planurile de marketing ale companiilor, modalitățile de planificare a producției, produsele ingineresti sau design, modalitățile de reclamă și promovare etc.

Statisticile provenind din SUA au stabilit profituri incredibile numai din beneficiile rezultate de patentele deținute pentru companii ca IBM (peste 2 miliarde USD, profit pur, în 2001), Canon, Microsoft etc. Un alt exemplu interesant este cel al companiei Walt Disney, al cărei fondator, a patentat în anul 1937 cu „Albă ca Zăpada și cei 7 pitici” filmul de desen animat de lung metraj, asupra căruia a avut o îndelungată perioadă de timp un monopol absolut, care a adus și aduc în continuare venituri considerabile de ordinul miliardelor de dolari.

Chiar și în contextul unei actuale crize economice, domeniul proprietății intelectuale rămâne unul care continuă să aducă venituri enorme, deoarece este singurul care gestionează și permite folosirea anumitor tipuri de servicii, mecanisme, produse, programe etc. în toate domeniile economiei.

De aici, rezultă o foarte mare importanță economică a acestei ramuri de drept, fiind importantă identificarea, protecția și folosirea proprietății intelectuale în mediul de afaceri.

Situația este problematică și interesantă sub aspectul reglementării juridice, deoarece în această eră digitală, a Internetului, orice fel de bariere sunt minimalizate până la dispariție, ceea ce din punct de vedere juridic se traduce printr-o necesitate acută de

implementare a unui sistem legislativ cât mai coerent pe plan internațional. De aici rezultă o tendință tot mai accentuată de internaționalizare a legislației în acest domeniu și de uniformizare, care din păcate, nu reușește să facă totuși față avansului tehnologic extrem de pronunțat și de rapid.

DREPTUL DE AUTOR ȘI DREPTURILE CONEXE

Dreptul de autor reprezintă o instituție juridică similară altora, care are însă o valoare culturală și patrimonială semnificativă, de unde rezidă și importanța sa.

Ramura dreptului de autor reprezintă acea ramură a dreptului de proprietate intelectuală, care cuprinde normele juridice ce reglementează relațiile sociale ce decurg din crearea și valorificarea operelor literare, artistice sau științifice ori a altor opere de creație intelectuală.

Acest drept are o latură subiectivă ce vizează posibilitatea recunoscută și garantată a titularului de a dispune de o creație intelectuală, în conformitate cu limitele legale.

În esență există un drept exclusiv de utilizare și valorificare al titularului dreptului de autor, care aduce anumite beneficii patrimoniale, limitat doar de către societate, în ceea ce privește durata protecției și exercițiul dreptului exclusiv de proprietate.

Istoricul reglementării juridice

În perioada antică și Evul Mediu a existat o confuzie între dreptul de proprietate asupra bunului material cu dreptul de autor, noțiunea nefiind înțeleasă în mod distinct. Modificarea a apărut, așa cum am arătat deja, după inventarea tiparului și publicarea Bibliei în anul 1455 de către Guttenberg. O perioadă activitatea de tipărire s-a desfășurat complet liber, pentru ca mai apoi să fie controlată de stat, prin acordarea dreptului de tipărire ca un privilegiu. Abia în secolul al XVIII-lea s-a pus problema că autorul este mai important decât tipograful, prin reglementări juridice în Franța, Anglia, Germania și SUA.

În țările române, prima reglementare datează din timpul domniei lui Al. I. Cuza, prin Legea presei din 13 apr. 1862. Prin această lege se institua un drept viager pentru autor, similar unui drept de proprietate, pentru reproducerea, vinderea sau cedarea operelor, cu prelungirea în favoarea moștenitorilor a acestui drept, pentru o perioadă de 10 ani de la moartea autorului. Erau prevăzute și sancțiuni pentru tipărirea sau imitarea operelor, constând în amenzi, de achitat în situația în care aceste operațiuni erau făcute fără acordul autorului. Acest drept de autor era recunoscut și străinilor în condiții de reciprocitate.

O reglementare modernă este cea din Legea 126 din 1923, legea asupra proprietății literare și artistice, drepturile fiind asigurate independent de îndeplinirea oricărei formalități, cu asigurarea unei protecții pentru o perioadă de 30 de ani în favoarea moștenitorilor autorului.

Drepturile de editare au fost reglementate ulterior, prin Legea 596 din 1946.

Aceste acte normative cu modificările lor ulterioare au fost abrogate în anul 1956, când a fost emis Decretul 321/1956. Prin acesta au fost limitate posibilitățile de a contracta în domeniul dreptului de autor, s-au stabilit norme de remunerare cu un plafon maxim impus de stat, care nu putea fi depășit prin acordul de voință al părților,

instituiindu-se, în spiritul epocii, un control statal în acest domeniu, control care a ajuns până la cenzură.

Decretul mai sus menționat a fost abrogat prin actuala lege în vigoare, Legea 8 din 1996, așa cum a fost completată și modificată prin Legea 329 din 2006 și care asigură o protecție crescută dreptului de autor și drepturilor conexe, legislația fiind în prezent și conformă cu legislația europeană, prin asimilarea directivelor europene în domeniu.

Subiectele dreptului de autor

Calitatea de autor a unei opere o are orice persoană care creează o operă literară, artistică sau științifică.

Art. 4 al. 1 din Legea 8/1996 instituie o prezumție relativă, în conformitate cu care autor este persoana sub numele căreia opera a fost adusă pentru prima dată la cunoștința publicului. Această prezumție, fiind relativă, poate fi răsturnată și cum crearea unei opere este un fapt juridic, este admisibil orice mijloc de probă, în funcție de situație.

Dreptul de autor este strâns legat de persoana autorului, acordându-i acestuia atribute de ordin moral și patrimonial.

Principiul care guvernează dreptul de autor este acela al adevăratului creator al operei, care leagă calitatea de autor de calitatea de subiect al dreptului de autor. Calitatea de autor este o problemă de fapt, în timp ce calitatea de subiect este o problemă de drept, astfel că cele două nu presupun neapărat identitatea de persoană, această identitate depinzând de anumite situații, care reies din clasificarea subiectelor dreptului de autor în subiect originar/primar și subiect derivat/secundar.

Subiectul originar este persoana fizică ce a creat opera protejată.

Subiectul secundar este persoana fizică sau juridică ce a dobândit anumite prerogative, fără a fi autorul operei, respectiv creatorul acesteia. În temeiul legii, o altă persoană beneficiază de protecție juridică, fără a avea prerogativa de autor, fiind o excepție de la principiul adevăratului creator.

Această categorie este în mod expres prevăzută de lege, astfel încât tot legea este și cea care stabilește exact care sunt persoanele care sunt beneficiază de protecția juridică:

- a) moștenitorii autorului;
- b) cesionarul drepturilor patrimoniale (pentru drepturile prevăzute în contractul de cesiune);
- c) angajatorul; (pentru opera creată, în îndeplinirea unei atribuții de serviciu)
- d) organismul de gestiune colectivă a dreptului de autor dacă nu există moștenitor
- e) persoana fizică sau juridică ce publică anonim opera unui autor ce nu își dezvăluie identitatea
- f) persoana fizică sau juridică din inițiativa, sub responsabilitatea și sub numele căreia a fost creată o operă colectivă.

În anumite situații, opera poate fi creația mai multor persoane caz în care pentru o singură operă avem mai mulți autori. Legea este cea care face distincția între opera comună și opera colectivă (art. 5 și următoarele din Legea 8/1996).

1. Opera comună

Este opera creată de mai mulți coautori, în colaborare, dintre care unul poate fi autor principal.

În funcție de posibilitatea de a individualiza contribuția fiecărui coautor, avem de-a face cu două categorii:

- a. divizibilă – activitatea fiecăruia dintre coautori este distinctă, separată, contribuțiile formând un tot unitar.
- b. indivizibilă – activitatea fiecăruia dintre coautori nu poate fi stabilită. Contribuțiile lor se contopesc, neputând fi separate.

Indiferent de situație, avem un singur drept de autor care profită mai multor titulari. Situația juridică a acestora diferă însă în funcție de categoria din care face parte. În situația operei indivizibile funcționează regula unanimității, respectiv în lipsa unei convenții contrare, coautorii pot folosi opera doar de comun acord. Fiecare în parte poate solicita protejarea operei în situația folosirii fără drept de către un terț sau un coautor. Refuzul unui coautor de a permite altui coautor folosirea operei comune trebuie justificat.

În situația operei divizibile, fiecare folosește separat contribuția sa la opera integrală.

Remunerația coautorilor se stabilește în primul rând conform convenției dintre părți. În situația în care convenția nu există sau nu prevede, remunerația se stabilește conform contribuției fiecăruia. În cazul în care contribuția fiecăruia nu poate fi identificată, remunerația se stabilește prin împărțirea sumei în mod egal între coautori.

2. Opera colectivă

Este creația în care contribuțiile personale formează un tot fără a fi posibil prin natura operei să se atribuie un drept distinct vreunui dintre coautori asupra ansamblului.

Pentru a avea de-a face cu o operă colectivă, este necesar a fi îndeplinite cumulativ două condiții:

- a. opera să fie creată din inițiativa, sub responsabilitatea și sub numele unei persoane fizice sau juridice.
- b. contribuția coautorilor să formeze prin fuziune un tot unitar, fiind imposibilă atribuirea de drepturi distincte asupra operei.

Exemple de astfel de opere sunt dicționarele, enciclopediile, culegerile etc.

Raporturile dintre inițiatori și coautori sunt reglementate în astfel de situații în primul rând prin convenția părților. Dacă aceasta nu există, dreptul de autor revine inițiatorului.

Inițiatorul poate fi inclusiv prin lege subiect original, deoarece nu există o transmisiune a dreptului de autor dar acesta nu este complet deoarece inițiatorul nu are calitatea de autor al operei.

Obiectul dreptului de autor

Obiectul dreptului de autor îl reprezintă operele de creație intelectuală în domeniul literar, artistic sau științific, respectiv forma în care ideile sunt exprimate nu atât conținutul ideilor sau suportul material al acestora. Deci nu trebuie confundat obiectul dreptului de autor nici cu obiectul operei nici cu obiectul dreptului material.

Protecția juridică a unei opere se acordă indiferent de:

1. Modalitatea de creație, respectiv genul operei (literară, științifică, muzicală, cinematografică etc.)
2. Forma de exprimare, respectiv procedeele de realizare (cărți, broșuri, conferințe, alocuțiuni, pledoarii etc.)
3. Destinația operei, respectiv indiferent de scopul estetic sau utilitar al acesteia.
4. Valoarea operei.

În prezent, aceasta reprezintă o soluție arbitrară și subiectivă în virtutea principiului egalității în fața legii, există unele opinii care apreciază că meritul autorului nu ar trebui să reprezinte un criteriu pentru stabilirea protecției juridice a operei. Alte opinii apreciază că nu ar trebui să se apeleze la nici un fel de criteriu din acest punct de vedere. Tendința actuală este aceea de a se obiectiviza această apreciere în funcție de anumite aspecte.

Condiții de protecție

În ceea ce privește condițiile de protecție juridică a unei opere, fără a intra în detalii arătăm doar că doctrina nu este unitară, unele opinii susținând existența a 2 condiții, altele a 3 condiții de protecție.

În primul rând este necesar ca opera să fie rezultatul unei activități creatoare, să fie o expresie a originalității și personalității autorului. În aprecierea acestor aspecte, avem de-a face în primul rând cu un criteriu subiectiv, care decurge din faptul că a crea o operă este un act psihologic, strâns legat de creativitatea personalității umane. Se tinde totuși aplicarea unei concepții mai obiective, deoarece originalitatea nu trebuie confundată cu noutatea, dar necesită pentru a fi apreciată a fi comparată cu opere anterioare, astfel că se impune protejarea unor opere care diferă de ceea ce este cunoscut deja.

A doua condiție de protecție se referă la aceea că opera trebuie să îmbrace o formă concretă de exprimare, perceptibilă simțurilor, să fie exteriorizată, chiar și într-o formă neterminată sau nedefinitivă. Materializarea este necesară deoarece legea nu poate proteja ceva ce încă se află doar în stadiul de idee.

În fine, ce-a de-a treia condiție presupune ca opera să fie susceptibilă de aducere la cunoștința publicului, cu posibilitatea răspândirii prin orice mijloc.

Categoriile de opere protejate

Sunt mai multe clasificări ale operelor intelectuale care sunt protejate prin legislația ce reglementează drepturile de autor, spre exemplu cea clasică, ce le împarte în trei categorii: literară, artistică și științifică.

O clasificare legală, instituită chiar de către legiuitor și cu importanță din punct de vedere juridic este cea ce folosește drept criteriu contribuția autorului.

1. opere originale

Această categorie cuprinde toate operele de creație intelectuală în domeniul literar, științific sau artistic, indiferent de modalitatea de creație, forma de exprimare, destinația sau valoarea operei.

Art. 7 din Legea 8/1996 cuprinde o enumerare în acest sens:

- a. scrierile literare, publicistice, conferințele, predicile, pledoariile, prelegerile și orice alte opere scrise sau orale, precum și programele pentru calculator;
- b. operele științifice, scrise sau orale (comunicări, studii, cursuri universitare, manuale școlare, proiecte și documente științifice);
- c. compoziții muzicale cu sau fără text;
- d. opere dramatice, dramatico-muzicale, opere coregrafice și pantomime;
- e. opere cinematografice, precum și orice alte opere audiovizuale;
- f. opere fotografice, precum și alte opere exprimate printr-un procedeu analog fotografiei;
- g. operele de artă grafică sau plastică (ex. operele de sculptură, pictură, gravură, litografie, artă monumentală, scenografie, tapiserie, ceramică, plastica sticlei sau metalului, desen, design, opere de artă aplicată);
- h. operele de arhitectură, inclusiv planșele, machetele și lucrările grafice ce formează proiectele de arhitectură;
- i. lucrările plastice, hărțile și desenele din domeniul topografiei, geografiei și științei în general.

2. opere derivate

Operele create pornind de la una sau mai multe opere existente, în situația în care nu este prejudiciat dreptul autorului operei originale sunt opere derivate.

Și aceste opere sunt enumerate enunțiativ în lege, art. 8:

- a. traducerile, adaptările, adnotările, lucrările documentare, aranjamentele muzicale și orice alte transformări ale unei opere literare, artistice sau științifice care reprezintă o muncă intelectuală de creație
- b. culegerile de opere literare, artistice sau științifice (enciclopediile și antologiile, colecțiile sau compilațiile de materiale sau date, protejate sau nu, inclusiv bazele de date, care prin alegerea sau dispunerea materialului, constituie creații intelectuale).

Creații excluse de la protecția juridică

Același act normativ, Legea 8/1996, în art. 9, stabilește în mod distinct care sunt **creațiile excluse de la protecția juridică** a acestei legi:

- a. ideile, teoriile, conceptele, descoperirile științifice, procedeele, metodele de funcționare sau conceptele matematice ca atare și invențiile, conținute într-o operă, oricare ar fi modul de preluare, de scriere, de explicare sau de exprimare
- b. textele oficiale de natură politică, legislativă, administrativă, judiciară și traducerile oficiale ale acestora
- c. simbolurile oficiale ale statului, autorităților publice și ale organizațiilor (stema, sigiliul, drapelul, emblema, blazonul, insigna, ecusonul și medalia)
- d. mijloacele de plată
- e. știrile și informațiile de presă
- f. simplele fapte și date.

Motivația legiuitorului pentru a exclude de la protecția dreptului de autor creațiile ce intră în categoriile mai sus și limitativ enumerate este simplă. O parte dintre ele reprezintă domeniul public și accesul nelimitat și folosirea nelimitată a acestora este obligatorie sau posibilă (textele oficiale, simbolurile oficiale, știrile, simplele fapte etc.), iar pentru altele există deja instituită o protecția juridică prin alte acte normative speciale și specifice (invenții, mijloacele de plată etc.).

Conținutul dreptului de autor

Pornind de la natura complexă, duală a dreptului de autor, se evidențiază două categorii de drepturi, reglementate inclusiv prin lege:

I. drepturile morale de autor (stabilite prin art. 10 din Legea 8/1996)

1. dreptul de divulgare a operei

Acest drept reprezintă posibilitatea autorului de a decide dacă, în ce mod, cum și când va fi adusă opera la cunoștința publicului. Este un drept absolut și inviolabil, strâns legat de persoana autorului.

Importanța sa este majoră, deoarece are influență și asupra momentului apariției și existenței drepturilor patrimoniale, deoarece până la data la care opera este divulgată, aceste drepturi sunt doar eventuale.

Situația diferă în funcție de categoria de operă la care se aplică. Astfel, în situația operelor divizibile, fiecare coautor are un drept distinct asupra contribuției proprii. În situația operelor indivizibile, unde funcționează acordul de voință dintre părțile-coautori, unul dintre aceștia poate refuza divulgarea operei în mod întemeiat, refuzul nejustificat poate însă fi atacat în instanță, de ceilalți coautori, atunci când drepturile lor sunt prejudiciate prin acest refuz. În ceea ce privește opera colectivă, în absența unei convenții, persoana fizică sau juridică din inițiativa, sub responsabilitatea și sub numele căreia a fost realizată opera decide divulgarea operei. În fine, în cazul operelor postume, acest drept de divulgare se

transmite moștenitorilor, dar aceștia nu pot trece peste dorința autorului, în cazul în care acesta în mod expres și-a manifestat dorința de a nu se trece la divulgarea operei.

2. dreptul la paternitatea operei

Este un drept care se referă la dreptul de a pretinde recunoașterea calității de autor al operei, bazat pe legătura indestructibilă dintre autor și opera sa, ca manifestare a creativității acestuia.

Aspectul sau latura pozitivă a acestui drept constă în dreptul autorului de a revendica în orice moment calitatea sa de autor al operei, iar aspectul negativ implică un drept de a se opune la orice fel de act de contestare sau fraudare a acestei calități a sale.

Este un drept ce poate aparține doar persoanei fizice, fiind însă transmisibil succesorilor în drepturi ai autorului.

3. dreptul la nume

Autorul este cel care are dreptul de a decide sub ce nume va fi adusă la cunoștința publicului opera.

Opțiunile pe care le are sunt stabilite prin lege, astfel încât o operă poate fi adusă la cunoștința publicului sub numele real al autorului, anonim sau sub un pseudonim, fiind exclusă publicarea sub numele unei alte persoane.

Similar, dreptului de divulgare, acest drept nu se transmite ca atare prin moștenire, astfel încât succesorii autorului nu pot trece peste dorința exprimată a acestuia în legătură cu numele sub care va fi adusă la cunoștința publicului opera.

4. dreptul la inviolabilitatea operei

Acest drept presupune respectarea integrității operei și opoziția la orice fel de modificare sau atingere adusă acesteia, dacă prin acesta se prejudiciază onoarea sau reputația autorului. Este un drept care se transmite prin moștenire.

Este necesar totuși a se face anumite precizări de nuanță. Astfel, acest drept nu se referă la necesitatea unor corecturi gramaticale, atunci când este cazul, care sunt necesare operelor scrise de orice natură, înaintea publicării. La fel, pentru anumite opere modificarea este implicită, prin caracterul și natura operei, spre exemplu adaptarea unei opere scrise printr-un scenariu în vederea ecranizării, situații în care se convine cu autorul asupra modificărilor pe care acesta le acceptă.

5. dreptul de retractare a operei

Autorul are un drept de a retrage opera, după ce aceasta a fost adusă la cunoștința publicului, despăgubind atunci când aceasta se impune pe titularul dreptului de autor, dacă acesta este o altă persoană decât autorul. Acest drept nu se transmite prin moștenire succesorilor autorului.

Legea stabilește și o excepție în cazul programelor pentru calculator, caz în care nu este posibilă retractarea acestora, aspect firesc, având în vedere că ar fi și imposibil un control asupra utilizării ulterioare retractării, dar și pentru că unele

programe stau la baza unor sisteme complexe, astfel încât s-au aduce prejudicii semnificative unor persoane ce nu ar putea fi identificate în mod concret.

În situațiile în care avem de-a face cu opere care au presupus o colaborare, în mod normal acordul de voință este cel care guvernează relațiile dintre coautori. Dorința de retractare a unuia dintre aceștia nu poate fi discreționară, trebuie să fie bazată pe motive justificate.

II. drepturile patrimoniale de autor

Latura patrimonială a dreptului de autor presupune anumite trăsături specifice, care le diferențiază de alte drepturi patrimoniale, dar care le separă și față de latura nepatrimonială.

Aceste drepturi rămân strâns legate de persoana autorului, sunt exclusiv, însă sunt cesibile și limitate în timp.

Prin decizia sa, autorul își poate da acordul ca opera sa să fie utilizată și de alte persoane. Transmiterea acestor drepturi se poate realiza atât prin acte între vii, prin contracte, cât și prin efectul legii, pentru cauză de moarte.

Încă o caracteristică specială a acestor drepturi este aceea că sunt drepturi temporare, fiind transmise moștenitorilor pentru o perioadă limitată de timp.

Există 2 categorii de drepturi patrimoniale:

1. dreptul de a utiliza opera

Acest drept presupune un drept exclusiv de exploatare a operei în favoarea autorului, de a decide modalitatea de folosire a operei, inclusiv de către alții.

Utilizarea operei se poate realiza prin mai multe metode, autorul fiind cel care interzice sau autorizează:

- a. reproducerea operei (realizarea integrală sau parțială, a unei sau a mai multor copii ale unei opere, direct sau indirect, temporar sau permanent, prin orice mijloc și sub orice formă, inclusiv realizarea oricărei înregistrări sonore sau audiovizuale ale unei opere, precum și stocarea permanentă sau temporară a acesteia cu mijloace electronice);
- b. distribuirea operei (vânzarea sau orice alt mod de transmitere, cu titlu oneros sau gratuit, a originalului sau copiilor unei opere, precum și oferirea publică a acestora);
- c. importul (introducerea pe piața internă, cu scopul comercializării, a originalului sau copiilor legal realizate ale unei copii fixate pe orice fel de suport);
- d. închirierea (punerea la dispoziție spre utilizare, pentru un timp limitat și pentru un avantaj economic sau comercial direct sau indirect, a unei opere);
- e. împrumutul (punerea la dispoziție spre utilizare, pentru un timp limitat și fără un avantaj economic sau comercial direct sau indirect, a unei opere prin intermediul unei instituții care permite accesul publicului în acest scop);
- f. comunicarea publică (orice comunicare a unei opere, realizată direct sau prin orice mijloace tehnice, făcută într-un loc deschis publicului sau în orice loc în care se adună un număr de persoane care depășește cercul normal al unei familii și cunoștințelor acestora);

- g. radiodifuzarea (emiterea unei opere de către un organism de radiodifuziune sau televiziune prin orice mijloc care servește la propagarea fără fir a semnelor, sunetelor sau imaginilor);
- h. retransmiterea prin cablu (retransmiterea simultană, nealterată și integrală, de către un operator, prin fir, cablu, fibră optică sau orice alt procedeu, inclusiv unde ultracurte sau satelit, în scopul recepționării de către public, a unei transmisii inițiale);
- i. realizarea de opere derivate (traducerea, publicarea în culegeri, adaptarea și orice altă transformare a unei opere preexistente).

2. dreptul de suită

Reprezintă dreptul autorului care își vinde opera la un preț mai redus, primind în schimb va primi, din cesiunile ulterioare, o parte din sporul de valoare obținut. Practic este o prerogativă a autorului unei opere originale de artă plastică, grafică sau fotografică, de a realiza un beneficiu din vânzările succesive ale creației sale, precum și dreptul autorului de a fi informat cu privire la locul unde se află opera sa, așa cum se stabilește în art. 21 al. 1 din Legea 8/1996.

Suma datorată autorului în temeiul acestui drept, se calculează conform următoarelor cote, fără a putea depăși 12.500 euro sau contravaloarea în lei:

- a. de la 300 la 3000 euro – 5%
- b. de la 3000, 01 la 50.000 euro – 4%
- c. de la 50.000, 01 euro la 200.000 euro – 3%
- d. de la 200.000, 01 euro la 350.000 euro – 1%
- e. de la 350.000, 01 euro la 500.000 – 0,5%
- f. peste 500.000 euro – 0,25%.

Dreptul de suită se aplică tuturor actelor de revânzare a unei opere artistice. Vânzătorul este obligat să comunice autorului informațiile referitoare la revânzarea operei, prețul obținut și locul unde se află opera, în termen de două luni de la data vânzării. El va răspunde de reținerea procentelor sau cotelor din prețul de vânzare, fără adăugarea altor taxe și de plata către autor a sumei datorate. Termenul de prescripție pentru solicitarea acestor sume de către autor este termenul general de prescripție de 3 ani.

Proprietarul operei este dator să permită accesul autorului operei și să o pună la dispoziția acestuia, caz în care proprietarul poate pretinde autorului o garanție, asigurarea operei sau o remunerație corespunzătoare. De asemenea, nu are dreptul să o distrugă înainte de a o oferi autorului ei la prețul de cost al materialului.

Dreptul de suită nu poate face obiectul vreunei renunțări sau înstrăinări.

Durata protecției dreptului de autor

În privința duratei dreptului de autor se aplică două principii. În primul rând există o permanență a drepturilor morale, nepatrimoniale, în timp ce drepturile patrimoniale au

o durată limitată în timp și există mai multe reguli speciale care guvernează fiecare dintre situațiile posibile.

În toate situațiile însă, regula este că momentul începerii curgerii acestei durate de protecție este momentul creării operei protejate.

1. Durata drepturilor nepatrimoniale de autor

Deși sunt legate strâns de persoana autorului, drepturile morale autor sunt protejate și după încetarea din viață a acestuia, au un caracter permanent, din moment ce utilizarea operei după decesul acestuia nu poate aduce nici o atingere memoriei sale. Excepție sunt doar dreptul la nume și dreptul de retractare care au un caracter viager, restul se transmit nelimitat și moștenitorilor.

Aceste drepturi nu pot face obiectul vreunei renunțări sau înstrăinări.

2. Durata drepturilor patrimoniale de autor

Drepturile patrimoniale de autor au o durată limitată în timp, regula generală spunând că ele se întind pe durata vieții autorului (o perioadă variabilă, în funcție de durata acesteia), la care se mai adaugă un interval de timp de 70 de ani după moartea acestuia (o perioadă de timp fixă), indiferent de data aducerii la cunoștința publicului.

De la această regulă există desigur excepții, datorate anumitor situații speciale.

1. Conform art. 25 din legea drepturilor de autor avem situația drepturilor echivalente de autor. Astfel, persoana care după încetarea protecției dreptului de autor, aduce la cunoștință publică, în mod legal, pentru prima oară, o operă nepublicată înainte beneficiază de drepturi echivalente celor de autor, respectiv de o protecție echivalentă pentru drepturile patrimoniale de autor.

Condițiile pentru existența acestor drepturi echivalente sunt:

- 1) durata de protecție a operei să fi expirat;
- 2) opera să nu fi fost adusă la cunoștința publicului;
- 3) opera să fie adusă în mod legal la cunoștința publicului.

Durata de protecție este de 25 de ani, de la data aducerii la cunoștința publicului.

2. Pentru operele aduse la cunoștința publicului sub pseudonim sau fără indicarea autorului durata drepturilor patrimoniale este de 70 de ani de la data aducerii respectivei opere la cunoștința publicului, conform art. 26 din Legea 8/1996. Dacă autorul devine cunoscut în acest interval sau dacă este vorba despre un autor cunoscut, chiar dacă opera este publicată sub pseudonim, se va aplica regula generală.

3. În cazul operelor realizate în colaborare, durata este de 70 de ani de la moartea ultimului coautor, în situația în care contribuțiile coautorilor nu sunt distincte, având în vedere că dreptul este comun nu poate fi admisă curgerea mai multor termene. Dacă sunt contribuții distincte ale autorilor termenul curge separat de la decesul fiecăruia dintre aceștia.

4. Durata drepturilor patrimoniale pentru operele colective este de 70 de ani de la data aducerii operei la cunoștința publicului. Dacă operele nu sunt aduse la cunoștința publicului timp de 70 de ani de la crearea lor, durata drepturilor patrimoniale expiră o dată cu trecerea acestui interval de timp.

Aceste durate se calculează pe ani, începând de la 1 ianuarie a anului următor morții autorului, creării operei sau aducerii ei la cunoștința publicului.

Există mai multe efecte ale expirării duratei de protecție legală a operelor. După curgerea termenelor menționate, opera ajunge în domeniul public, astfel că fiecare persoană interesată o poate folosi. Subzistă anumite drepturi morale ale autorului și se sting drepturile patrimoniale. Un exemplu global în acest sens este așa numitul Proiect Gutenberg, care are drept scop crearea unei arhive digitale care să cuprindă toate operele literare care au intrat în domeniul public, accesibilă oricărei persoane ce are conexiune prin internet, prin intermediul unui site care poate fi accesat în mod liber și gratuit.

Limitele exercitării dreptului de autor

În anumite situații, opera protejată poate fi utilizată fără autorizația autorului. Aceste situații, menționate prin lege sunt următoarele:

1. reproducerea unei opere, conform art. 33 din Legea 8/1996

a. pentru folosință publică

Este posibilă în situația în care sunt îndeplinite cumulativ anumite condiții:

- 1) opera a fost adusă anterior la cunoștința publicului;
- 2) utilizarea operei este conformă bunelor uzanțe și nu contravine exploatării normale a operei;
- 3) utilizarea nu prejudiciază autorul.

b. pentru folosință privată (situație în care frecvent este necesară și cu plata unei remunerații în folosul autorului)

Și în această situație este necesară îndeplinirea anumitor condiții, tot cumulativ:

- 1) opera să fi fost deja adusă la cunoștința publicului;
- 2) reproducerea să fie pentru uz personal sau pentru cercul normal al unei familii;
- 3) să nu contravină utilizării normale a operei;
- 4) să nu prejudicieze în vreun fel autorul.

În ambele situații se impune menționarea sursei, a numelui autorului sau a locului unde se află originalul.

2. transformarea unei opere, fără achitarea vreunei sume, este posibilă în următoarele situații:

- 1) transformarea privată, care nu este destinată publicului;
- 2) situația în care se realizează o parodie sau o caricatură;
- 3) atunci când aceasta se impune în scopul utilizării permise de către autor (spre exemplu, transformarea și adaptarea unui roman sau nuvele în vederea realizării scenariului unui film)
- 4) atunci când este vorba despre o prezentare rezumativă, în scopuri didactice, cu menționarea autorului.

3. comunicarea publică a operei

Este cazul societăților comerciale ce produc sau vând înregistrări, care pentru reproducerea sau receptarea acestora, pot prezenta extrase din opere pentru a testa funcționarea produselor lor.

De asemenea, este posibilă în situația cesiunii pentru radio și teledifuzare, când înregistrarea unei opere este permisă pentru nevoile propriilor emisiuni, cu condiția

realizării acestei radio sau teledifuzări o singură dată. O nouă radio sau teledifuzare este permisă doar cu autorizarea autorului și cu plata unei remunerații în favoarea acestuia. În situația în care nu este solicitată această autorizare, societatea are obligația ca în termen de 6 luni să distrugă înregistrarea, excepție făcând doar acele înregistrări care se dovedesc a avea o valoare documentară deosebită.

Transmiterea dreptului de autor

Unul dintre cele mai importante aspecte legate de opera de creație artistică este valorificarea acesteia, care poate fi făcută direct, de către autor sau indirect, prin diverse modalități de transmitere a dreptului acestuia către alte persoane.

Contractul de cesiune

Cea mai frecventă modalitate de transmitere a dreptului de autor, care are la rândul său mai multe variante, este contractul de cesiune.

Contractul de cesiune reprezintă convenția prin care autorul sau titularul dreptului de autor (numit cedent) poate transmite unei alte sau unor alte persoane (numită cesionar) numai drepturile sale patrimoniale referitoare la o operă, în schimbul unei remunerații.

Caractere juridice ale contractului de cesiune – este un contract bilateral, consensual, intuitu personae, cu titlu oneros, comutativ și cu executare succesivă.

În condițiile unei cesiuni exclusive este un contract translativ de drepturi.

Se conturează astfel două tipuri principale de cesiuni:

- a) exclusivă – situația în care titularul dreptului de autor nu mai poate utiliza opera
- b) neexclusivă – titularul dreptului de autor mai poate utiliza personal dreptul sau îl poate transmite și unor alte persoane.

Obiectul contractului de cesiune îl constituie drepturile patrimoniale de autor pe care titularul le poate ceda altor persoane, aceste drepturi fiind singurele pe care autorul sau titularul dreptului le poate ceda. În conformitate cu dreptul comun, acest obiect trebuie să existe, să fie posibil, determinat sau determinabil, să fie licit și moral și să fie în circuitul civil. Prevederile legii speciale, respectiv art. 41 al. 2, stabilește și că nu pot fi cesionate drepturile patrimoniale privind totalitatea operelor viitoare, indiferent că sunt nominalizate sau nu, sancțiunea fiind nulitatea absolută a acestui contract.

Ad probationem este cerută forma scrisă, prin urmare în lipsa unui înscris dovada contractului nu poate fi făcută prin alt mijloc de probă.

Clauzele obligatorii ale unui contract de cesiune sunt, conform art. 41 al. 1 din Legea 8/1996 cele referitoare la drepturile patrimoniale care se transmit, modalitățile de utilizare, durata și întinderea cesiunii și remunerația.

Remunerația pentru transmiterea dreptului de autor poate fi stabilită și ulterior. Există mai multe posibilități de a stabili modalitatea de plată în cadrul unui contract de cesiune:

- 1) se poate stabili participarea proporțională a autorului sau titularului dreptului de autor la beneficiile rezultate din exploatarea operei;

2) poate fi stabilită o sumă fixă, precizată în contract.

În orice caz, remunerația se stabilește prin acordul părților. Este posibil, totuși ca autorul să solicite instanței mărirea acestei sume, situație care nu este admisibilă în cadrul unor contracte de natură civilă. Aceasta se întâmplă în situația în care există, uneori, o disproporție evidentă între remunerația autorului și beneficiile care se obțin din exploatarea operei, care în astfel de contracte nu pot fi anticipate. În temeiul art. 43 al. 3 din legea dreptului de autor poate fi cerută de către autor, în fața instanței de judecată, revizuirea contractului sau creșterea remunerației, drept la care autorul nu poate renunța prin contractul de cesiune.

Încetarea contractului de cesiune este posibilă în mai multe situații:

- 1) la împlinirea termenului din contract;
- 2) prin convenția părților;
- 3) prin instanță, la solicitarea autorului, în situația în care cesionarul nu utilizează opera sau o utilizează insuficient, afectând prin aceasta interesele autorului (aspect ușor de înțeles în cadrul desfășurării contractelor în care remunerația s-a stabilit în cotă proporțională din beneficiile obținute) după doi ani de la data cesionării (în cazul operelor de întindere mai mare), trei luni pentru cotidiene, respectiv un an pentru periodice, în cazul neutilizării operei. În fiecare dintre aceste cazuri este important ca neutilizarea să nu se datoreze culpei autorului, terților, cazului fortuit sau forței majore;
- 4) constatarea nulității contractului sau anularea acestuia de către instanță.

Principalele categorii de contracte de cesiune

Există mai multe tipuri de contracte de cesiune care se pot încheia în legătură cu drepturile de autor, fiecare dintre ele având caracteristicile generale ale unui astfel de contract, dar și aspecte care la particularizează:

1. contractul de editare

Acest contract reprezintă convenția prin care titularul dreptului de autor cedează editorului, în schimbul unei remunerații, dreptul de a reproduce și de a distribui opera. Reglementarea juridică a acestui tip de contract se regăsește în secțiunea II, Cap. VII din Legea 8/1996, art. 48 – 57.

Este probabil cel mai frecvent tip de contract întâlnit în acest domeniu. Acest contract poate fi cedat de către editor numai cu consimțământul expres al autorului.

Operațiile de reproducere și de distribuire a unei opere sunt considerate în sistemul Codului comercial fapte de comerț obiective, prin urmare editorul trebuie să aibă această calitate specială de comerciant.

Clauzele legate de durata contractului, natura exclusivă sau neexclusivă și întinderea cesiunii, remunerația autorului sunt clauze obligatorii în contract, în lipsa cărora, partea interesată poate cere anularea contractului, sancțiunea fiind deci nulitatea relativă.

Alte clauze mai pot fi cele referitoare la: numărul minim și maxim de exemplare, numărul de exemplare rezervate autorului cu titlu gratuit, termenele pentru apariția și difuzarea fiecărui tiraj, termenul de predare a originalului de către autor ș.a.

Titularul dreptului de autor are obligația predării originalelor și obligația de garanție referitoare la drepturile sale de autor (evicțiune și originalitatea operei).

Editorul are obligația de publicare a operei, de distribuire către public în sistem de libării sau altă modalitate convenită, obligația de plată a remunerației, de restituire a originalelor.

Acest contract încetează la expirarea duratei stabilite sau după epuizarea ultimei ediții convenite. Aceasta este stabilită prin lege ca fiind în momentul în care numărul de exemplare nevândute este mai mic de 5% din numărul total de exemplare și, în orice caz, dacă este mai mic de 100 de exemplare.

2. contractul de reprezentare teatrală sau execuție muzicală

Este acel contract prin care titularul dreptului de autor cedează unei persoane fizice sau juridice dreptul de a reprezenta ori de a executa în public o operă actuală sau viitoare, literară, dramatică, muzicală, dramatico-muzicală, coregrafică ori o pantomimă, în schimbul unei remunerații, iar cesionarul se obligă să o reprezinte ori să o execute în condițiile convenite.

3. contractul de închiriere

Este acel contract prin care autorul se angajează să permită utilizarea, pe timp determinat, cel puțin a unui exemplar al operei sale, în original sau în copie, în special programe pentru calculator ori opere fixate în înregistrări sonore sau audiovizuale. Este un contract similar și supus dispozițiilor de drept comun referitoare la contractul de locațiune.

4. contractul de comandă

Acest contract reprezintă convenția prin care o persoană, numită beneficiar, comandă unui autor, o operă viitoare, individual determinată. Obligatoriu, contractul trebuie să cuprindă termenul de predare și termenul de acceptare al operei respective.

5. contractul de adaptare audiovizuală

Prin acest contract, titularul dreptului de autor asupra unei opere transferă unui producător dreptul exclusiv de transformare și de includere a respectivei opere într-o operă audiovizuală.

Drepturile conexe dreptului de autor și drepturile sui-generis

Drepturile conexe dreptului de autor sunt acele drepturi a căror existență este determinată de existența dreptului de autor. Aceste drepturi prezintă atât asemănări, cât și deosebiri cu dreptul de autor și sunt reglementate legal, distinct, în Titlul II al Legii 8/1996.

Titularii acestor drepturi, prevăzuți în art. 94 al legii menționate sunt:

- 1) artiștii interpreți sau executanți pentru propriile interpretări sau execuții;
- 2) producătorii de înregistrări sonore;

- 3) producătorii de înregistrări audiovizuale, pentru propriile înregistrări;
- 4) organismele de radiodifuziune și televiziune, pentru propriile emisiune și servicii de programe.

Drepturile sui-generis aparțin fabricanților de baze de date, definiți de lege ca fiind persoanele fizice sau juridice, care au făcut o investiție substanțială din punct de vedere cantitativ sau calitativ, în vederea obținerii, verificării sau prezentării conținutului unei baze de date.

Obiectul acestor drepturi îl constituie:

- 1) interpretările sau execuțiile artiștilor interpreți sau executanți;
- 2) înregistrările sonore;
- 3) înregistrările audiovizuale;
- 4) emisiunile și serviciile organismelor de radiodifuziune și televiziune;
- 5) bazele de date.

Drepturile artiștilor interpreți sau executanți pot fi împărțite în cele două categorii cunoscute:

1) drepturi morale

Aceste drepturi reglementate în art. 96 al legii sunt:

- a) dreptul de a pretinde recunoașterea paternității proprii interpretării sau execuții;
- b) dreptul de a pretinde ca numele sau pseudonimul său să fie indicat ori comunicat la fiecare spectacol și la fiecare utilizare a înregistrării acestuia;
- c) dreptul de a pretinde respectarea calității prestației sale și de a se opune oricărei deformări, falsificări sau altei modificări substanțiale a interpretării ori execuției sale sau oricărei încălcări a drepturilor sale, care ar prejudicia grav onoarea ori reputația sa.

- 2) dreptul patrimonial** exclusiv de a autoriza ori interzice: fixarea, reproducerea, distribuirea, închirierea, împrumutul, importul în vederea comercializării, radiodifuzarea și comunicarea publică, punerea la dispoziția publicului, retransmiterea prin cablu a interpretării sau execuției fixate.

Durata de protecție este de 50 de ani de la data interpretării sau execuției sau de la data comunicării publice a acesteia. Calculul se face începând cu 1 ianuarie a anului următor.

Similare, sunt și drepturile producătorilor de înregistrări sonore sau audiovizuale.

Remunerația poate fi de două tipuri:

- 1) remunerația unică echitabilă pentru utilizarea directă sau indirectă a fonogramelor publicate în scop comercial sau a reproducerilor acestora prin radiodifuzare sau orice modalitate de comunicare către public, remunerație stabilită prin metodologii în cadrul unei comisii constituită în cadrul ORDA;
- 2) remunerația compensatorie pentru copia privată pentru operele înregistrate sonor sau audiovizual pe orice tip de suport, fără consimțământul autorului.

Oficiul Român pentru Drepturile de Autor

Este un organ de specialitate, care funcționează în subordinea guvernului, respectiv al Ministerului Culturii, condus de un director general. Funcționarea acestui organ este reglementată prin HG 758 din 2003.

Atribuțiile ORDA în conformitate cu art. 138 al. 1 din Legea 8/1996 sunt:

- a) organizează și administrează evidența repertoriului de opere și de autori primit de la organismele de gestiune colectivă pentru drepturile de autor și drepturile conexe;
- b) acordă avize pentru constituirea ca persoane juridice, în condițiile legii, a organismelor de gestiune colectivă și urmărește aplicarea legislației de către organismele a căror constituire a avizat-o;
- c) avizează, în condițiile legii, elaborarea și negocierea tabelelor și a metodologiilor stabilite de organismele de gestiune colectivă cu asociațiile patronale de utilizatori;
- d) exercită, la cererea și pe cheltuiala titularilor unor drepturi protejate, funcții de observare și de control asupra activităților ce pot da naștere la încălcări ale legislației dreptului de autor și a drepturilor conexe;
- e) intervine, pe cale de mediere, în negocierile dintre organismele de gestiune colectivă și utilizatori, potrivit art. 131 alin. (4);
- f) încheie procese-verbale de constatare a încălcărilor legii, în condițiile prevăzute de Codul de procedură penală, și sesizează organele competente în cazul infracțiunilor pentru care acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu;
- g) elaborează programe de instruire, de formare practică și teoretică în domeniul dreptului de autor și al drepturilor conexe;
- h) întreține relații cu organizațiile de specialitate similare și cu organizațiile internaționale din domeniu, la care statul român este parte.

La acestea se mai adaugă și altele stabilite prin legislația specială care reglementează funcționarea acestui oficiu, inclusiv activități de informare, expertizare, sancționare sau reprezentare.

Protecția dreptului de autor și drepturilor conexe

Legea prevede mai multe modalități care sunt destinate a apăra drepturile de autor și drepturile conexe.

1. Măsuri tehnice de protecție

Legea, în art. 138 indice 3, prevede posibilitatea folosirii de măsuri tehnice de protecție prin care se înțelege utilizarea oricărei tehnologii, dispozitiv sau componentă, care prin funcționarea sa normală este destinată a împiedica sau limita actele care nu sunt autorizate de titularii drepturilor recunoscute prin lege.

De asemenea, titularii drepturilor pot furniza în contextul comunicării operelor orice fel de informații cu privire la drepturile legate de acea operă, condițiile și modalitățile de utilizare a respectivei opere.

2. Mijloace de drept administrativ

Încălcarea anumitor drepturi atrage după sine răspunderea contravențională.

În virtutea prevederilor art. 139 indice 2 din Legea 8/1996, constituie contravenții următoarele fapte:

1. încălcarea prevederilor referitoare la dreptul de suită (art. 21)
2. încălcarea prevederilor care se ocupă de utilizarea portretului și corespondenței fără consimțământ (art. 88 și 89)
3. încălcarea prevederilor ce stabilesc înscrierea importatorilor și fabricanților de suporturi și aparate la Oficiul Român pentru Drepturile de Autor (ORDA) (art. 107)
4. nerespectarea de către utilizatori a prevederilor care impun comunicarea către organismele de gestiune colectivă de informații și acte necesare pentru a se determina cuantumul remunerațiilor obținute (art. 130)
5. fixarea fără autorizația titularului a interpretărilor, execuțiilor artistice sau programelor de radiodifuziune sau televiziune

Aceste contravenții sunt sancționate cu amendă de la 3.000 lei la 30.000 lei.

Tot contravenție constituie și fapta persoanei juridice de a permite unei persoane fizice accesul la spațiu sau echipamente, bunuri sau servicii, în vederea săvârșirii unei contravenții sau infracțiuni. Sancțiunea este amenda de la 10.000 lei la 50.000 lei.

3. Mijloace de drept civil

Titularii drepturilor pot solicita instanței constatarea încălcării drepturilor lor sau recunoașterea acestora, cu plata unor daune materiale pentru repararea prejudiciilor cauzate.

Conform prevederilor art. 139 al. 2 din Legea 8/1996 pentru stabilirea despăgubirilor, instanțele de judecată vor putea recurge la anumite criterii, cum ar fi consecințele economice ale faptei (câștig nerealizat de către titular, beneficiu realizat de făptuitor), daunele morale cauzate etc., iar când aceasta nu este posibil, cuantumul despăgubirilor va fi stabilit la triplul sumei care ar fi în mod legal datorată pentru tipul de utilizare care reprezintă fapta ilicită.

Instanța va putea dispune inclusiv măsuri provizorii și asiguratorii, cum ar fi ridicarea de obiecte sau înscrieri ș.a., în cadrul unor proceduri speciale.

Instanța poate dispune ca măsuri reparatorii, conform art. 139 al. 14 din Legea 8/1996:

1. remiterea pentru acoperirea prejudiciului a încasărilor realizate prin actul ilicit;
2. distrugerea echipamentelor și mijloacelor deținute de făptuitor și folosite exclusiv la comiterea faptei ilicite;
3. confiscarea și distrugerea copiilor ilegale aflate în circuitul comercial;
4. publicitatea hotărârii pronunțate de către instanță, prin orice mijloace.

Răspunderea civilă poate fi atrasă atât pe tărâm delictual, cât și contractual, prin acțiuni în justiție, dar pot fi înainte și acțiuni întemeiate pe îmbogățirea fără justă cauză, spre exemplu.

4. Mijloace de drept penal

Legea stabilește și posibilitatea sancționării ca infracțiuni pentru anumite fapte, care lezează dreptul de autor și drepturile conexe.

Subiect activ este orice persoană care răspunde din punct de vedere penal, subiect pasiv fiind titularul dreptului de autor, cel mai frecvent.

Faptele sunt săvârșite cu intenție directă sau indirectă.

Actele pregătitoare și tentativa nu sunt incriminate.

Anumite acte sau fapte legate de dreptul de autor sunt incriminate și prevăzute în lege ca fiind infracțiuni:

1. realizarea în scopul distribuirii, fără a se urmări direct sau indirect un avantaj material, de mărfuri-pirat, plasarea acestora sub un regim vamal definitiv de import sau export și orice modalitate de introducere de mărfuri-pirat pe piața internă – sancțiune: închisoare de la 2 la 5 ani sau amendă (art. 139 indice 6 din lege).

Obiectul material al infracțiunii îl reprezintă mărfurile-pirat, care sunt toate copiile, indiferent de suport, inclusiv copertele, realizate fără consimțământul autorului.

2. refuzul de a declara proveniența mărfurilor-pirat de control al accesului, utilizate pentru serviciile de programe cu acces condiționat – sancțiune: închisoare de la 3 luni la 2 ani sau amendă (art. 139 indice 7 din lege).

În acest caz subiect pasiv este și statul, care este împiedicat să își exercite atribuțiile, iar infracțiunea nu are obiect material.

3. punerea la dispoziția publicului, inclusiv prin internet sau rețele de calculatoare, fără consimțământul titularului dreptului, indiferent de suport, astfel încât publicul să aibă acces în orice loc sau orice moment – sancțiune: închisoare de la 1 la 4 ani sau amendă (art. 139 indice 8 din lege).

Obiectul material al acestei infracțiuni este reprezentat de operele de creație intelectuală care sunt puse la dispoziția publicului.

4. reproducerea neautorizată pe sisteme de calcul a programelor pentru calculator în oricare dintre următoarele modalități: instalare, stocare, rulare, executare, afișare sau transmitere în rețea (art. 139 indice 9 din lege).

Obiectul material se referă în acest caz la programele pentru calculator.

5. reproducerea, distribuirea, închirierea, importul, comunicarea publică, radiodifuzarea, retransmiterea prin cablu operelor sau produselor legate de drepturi conexe, realizarea de opere derivate, fixarea în scop comercial a interpretărilor ș.a. – sancțiune: închisoare de la o lună la 2 ani sau amendă (art. 140).

6. însușirea fără drept a calității de autor sau aducerea la cunoștință publică a unei opere sub alt nume decât cel decis de autor – sancțiune: închisoare de la 3 luni la 5 ani (art. 141 din lege).

Această infracțiune nu are obiect material.

7. producerea, importul, distribuirea, deținerea, instalarea, întreținerea sau înlocuirea în mod ilicit a dispozitivelor de control a accesului utilizate pentru programe de acces condiționat – sancțiune: închisoare de la 2 la 5 ani sau amendă (art. 141 indice 1 din lege).

În acest caz, subiectul pasiv este unul calificat, respectiv este un organism de televiziune, ce are servicii de programe cu acces condiționat.

8. importul, distribuția, închirierea, oferirea spre vânzare sau închiriere, deținerea în vederea comercializării, fără drept, de dispozitive sau componente ce permit neutralizarea măsurilor tehnice sau care prestează servicii în vedere neutralizării acestora sau neutralizarea lor, inclusiv în mediul digital – sancțiune: închisoare de la 3 luni la 6 ani sau amendă (art. 143 din lege).